

Types of Marital Infidelity Injuries in Couples

*Yasaman Sarmadi*¹
*Khodabakhsh Ahmadi*²

Marital infidelity can cause many injuries to people and cause them to lose their marital relationships. The purpose of this study was to identify the types of marital infidelity injuries. The research was a qualitative one and systematic review and exploratory interviews were used to extract the types of marital infidelity injuries. In the systematic review section, 31 articles out of a total of 65 articles were searched and selected during the process. Also, for exploratory interview, 20 couples involved in marital infidelity were selected by purposeful method and interviewed. The opinions of 14 family professionals were also examined to assess the validity of the list of marital infidelity injuries. The results showed that marital infidelity was harmful in all aspects of individual (physical and psychological), family, social and spiritual. In the individual dimension, sleep disturbance, eating disorder, anxiety, depression, loss of trust, in the family dimension, emotional relationships decline, stress in the family, loss of family intimacy, disturbance of parental duties, loss of social dimension Honor, job problems, and financial problems, and in the spiritual dimension, tormented conscience and guilt as the most important traumas of marital infidelity. Based on the results, it can be said that marital infidelity is not an individual problem but a comprehensive injury and requires comprehensive interventions to prevent and treat it.

Keywords: Harm, Marital Infidelity, Family, Couple

-
1. MA in Family Consultation, Khataam University, Tehran, Iran
sarmadi.yasaman@yahoo.com
 2. Corresponding Author: Full Professor of Behavioral Sciences Research Center,
Baghiyatollah Medical Sciences University, Tehran, Iran
kh_ahmady@yahoo.com

انواع آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی در زوجین

خدابخش احمدی^۲

یاسمن سرمدی^۱

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۸/۰۹

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۲۵

چکیده

خیانت زناشویی به آسیب‌های متعددی در افراد منجر، و موجب از دست رفتن روابط زناشویی می‌شود. این پژوهش با هدف شناسایی انواع آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی انجام شد. پژوهش از نوع کیفی است و از مرور سامانمند و مصاحبه اکتشافی استفاده شد تا انواع آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی استخراج شود. در بخش مرور سامانمند ۳۱ مقاله از بین مجموع ۶۵ مقاله جستجو، و طی فرایندی انتخاب شد و مورد بررسی قرار گرفت. هم‌چنین برای مصاحبه اکتشافی ۲۰ زوج درگیر خیانت زناشویی به روش هدفمند انتخاب شدند و مورد مصاحبه قرار گرفتند. هم‌چنین نظرات ۱۴ نفر از متخصصان حوزه خانواده برای بررسی اعتبار فهرست آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که خیانت زناشویی در تمامی ابعاد فردی (جسمی و روانی)، خانوادگی، اجتماعی و معنوی آسیب ایجاد می‌کند. در بعد فردی، اختلال در خواب، اختلال در تغذیه، اضطراب، افسردگی، خدشه‌دار شدن اعتماد، در بعد خانوادگی کاهش روابط عاطفی، تنش در خانواده، از بین رفتن صمیمیت خانوادگی، اختلال در وظایف والدینی، در بعد اجتماعی از بین رفتن آبرو، مشکلات شغلی و مشکلات مالی و در بعد معنوی عذاب وجدان و احساس گناه، مهمترین آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی بود. مبتنی بر نتایج می‌توان گفت که خیانت زناشویی نه یک مشکل فردی بلکه آسیب همه‌جانبه‌ای دارد و برای پیشگیری و درمان آن هم به مداخلات چندجانبه نیاز است.

کلیدواژه‌ها: آسیب، خیانت زناشویی، خانواده، زوج.

Sarmadi.yasaman@yahoo.com

۱. کارشناس ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه خاتم، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: استاد مرکز تحقیقات علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ایران.

Kh_ahmady@yahoo.com

مقدمه

خانواده یکی از ارکان مهم جامعه در کل تاریخ بشر و در همه جوامع بوده و هست تا جایی که این عنصر مهم در پیشبرد و بقای جامعه نقشی اساسی دارد (شاهی و همکاران، ۱۳۹۱)؛ هم‌چنین ازدواج مهمترین رابطه بشری معرفی شده است؛ زیرا ساختار بنا نهادن رابطه خانوادگی و تربیت فرزندان را فراهم می‌سازد (سودانی، دهقانی و دهقان‌زاده، ۱۳۹۲). هر ازدواج موفق حاوی سه رکن اساسی است: تعهد، جاذبه و تفاهم. تعهد زناشویی قویترین عامل پیش‌بین کیفیت و ثبات رابطه زناشویی است (موسکو^۱، ۲۰۰۹). سنگ بنای ازدواج با وفاداری زوجین نسبت به هم مشخص می‌شود (آرین‌فر و اعتمادی، ۱۳۹۵). اگرچه بعضی از زوجها در آغاز زندگی مشترک، خود را نسبت به رابطه زناشویی متعهد می‌دانند، ممکن است میزان تعهد آنها آن‌قدر نباشد که در برابر ناملایمات زندگی مقاومت کنند (هسیاو^۲، ۲۰۰۴). موفقیت پیوند زناشویی و استحکام نهاد خانواده تحت تأثیر عوامل گوناگون در ابعاد درون‌فردی، میان‌فردی و محیطی است که یکی از اصلی‌ترین این عوامل، تعهد انحصار روابط جنسی و عاطفی در چارچوب پیوند زناشویی یا ارتکاب خیانت زناشویی است (آلندورف و جیمیری^۳، ۲۰۱۳؛ کارگر و همکاران، ۱۳۹۳).

خیانت زناشویی^۴ یک بحران^۵ برای زوجها و خانواده‌ها است و شیوع قابل توجهی در محیط‌های بالینی و عادی دارد که آشفته‌گی‌های قابل توجهی را برای افراد مرتکب آن و نیز همسران آنها به وجود می‌آورد (سودانی و همکاران، ۱۳۹۱). این واقعه شوم، وفاداری زوجین نسبت به ازدواج را تضعیف می‌کند که در صورت درمان‌نشدن می‌تواند به طلاق و جدایی زوجین منجر شود (پارکر و کمبل^۶، ۲۰۱۷). پژوهشی در امریکا نشان می‌دهد که ۲۱ تا ۲۵ درصد از مردان و ۱۱ تا ۱۵ درصد از زنان در طول زندگی مرتکب خیانت زناشویی شده‌اند (این‌درو و همکاران^۷، ۲۰۱۵). هم‌چنین شواهد غیر رسمی نشان‌دهنده سیر صعودی خیانت زناشویی در ایران است. خیانت زناشویی بنیان خانواده را زیر سؤال می‌برد و مسائل و مشکلات جانبی دیگر را نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهد (مؤمنی جاوید و نادری نویندگانی، ۱۳۹۳).

-
1. Mosko
 2. Hasiao
 3. Allendorf & Ghimire
 4. Marital infidelity
 5. Crisis
 6. Parker & Campbell
 7. Ein-Dor, et al

خیانت زناشویی از دیدگاه‌های مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نظریه انتخاب، مهمترین انگیزه افراد متأهلی که به خیانت زناشویی روی می‌آورند تجربه دوباره صمیمیت فردی و جنسی است؛ چیزی که اکنون آن را در زندگی مشترکشان نمی‌یابند (گلسر و گلسر^۱، ترجمه صاحبی، ۱۳۹۶). از دیدگاه نظریه تکامل^۲، علت خیانت مردان، تمایل و علاقه به فعالیت جنسی است و علت خیانت زنان، میل ناهشیار آنها به باروری و تولید مثل موفقتر به وسیله شرکای جنسی مناسبتر است. از دیدگاه نظریه شناختی^۳، سبکهای اسنادی، ادراک زوجها را نسبت به یکدیگر و نیز محیط خانواده تحت تأثیر قرار می‌دهد و ممکن است زمینه‌ساز خیانت‌های زناشویی شود. بر اساس نظریه نقص یا کمبود، رضایتمندی کم از رابطه و عدم ارضای نیاز جنسی به خیانت منجر می‌شود. از دیدگاه نظریه گسترش خود در صورتی که رابطه‌ای، امکان رشد و شکوفایی شخصی را برای زوجین فراهم نکند، فرد ترغیب می‌شود که این نیاز خود را از طریق منابع دیگر نظیر برقراری رابطه با شخصی دیگر برآورده سازد (کیخا، ۱۳۹۵). نظریه هیجان‌مدار^۴، خیانت زناشویی را نوعی جراحت دلبستگی^۵ در ارتباط می‌نامد. جراحتهای دلبستگی به رویدادی حیاتی برمی‌گردد که ضمن آن، همسر درمی‌یابد که نمی‌تواند به دیگری اعتماد کند (سودانی و همکاران، ۱۳۹۱). در دیدگاه نظریه سه وجهی عشق استرنبرگ، عشق کامل شامل سه جزء اساسی صمیمیت، شور جنسی یا میل و تعهد است (طالبی و ویسی، ۱۳۹۱). از نظر رویکرد بین نسلی بوئن^۶، وقتی دو نفر از اعضای خانواده با هم مشکل دارند برای کم کردن اضطراب یا تنش، پای نفر سوم را به میان می‌کشند. رویکرد ساختاری مینوچین^۷ (۱۹۷۴) نیز معتقد است نفوذپذیری مرزها نوع تماسی را نشان می‌دهد که اعضای خانواده در نظامهای خانوادگی و نظامهای فرعی می‌توانند با یکدیگر داشته باشند (شارف^۸، ترجمه فیروزبخت، ۱۳۸۱). هم‌چنین تأکید نظریه روابط فردی بر این است که چگونگی روابط ما با دیگران تحت تأثیر شیوه‌ای است که تجربیات خود را با دیگران درونی کرده، و بازنمایی‌هایی را از آنها در درون خودمان تشکیل داده‌ایم (کوری^۹، ترجمه سید محمدی، ۱۳۸۵).

-
1. Glasser & Glasser
 2. Evolution theory
 3. Cognitive theory
 4. Emotionally focused theory
 5. Attachment injuries
 6. Bowen
 7. Minuchin
 8. Sharf
 9. Corey

خیانت زناشویی آسیبی چندبعدی است که افزون بر زوجین، دیگر اعضای خانواده و حتی جامعه را در معرض خطر قرار می‌دهد (عیسی‌نژاد و باقری، ۱۳۹۵). اغلب زوجها مصونیت چندانی در برابر این آسیب ندارند. در این میان بیشترین آسیب متوجه همسری است که مورد خیانت قرار گرفته و پس از آن فردی که به خیانت اقدام کرده است. فرزندان که شاهد کشمکش‌ها، قهرها و ناآرامیهای پس از خیانت هستند، نیز از عوارض مشکل‌آفرین و آسیب‌زای آن به نوعی صدمه می‌بینند (حیبی عسگرآباد و حاجی‌حیدری، ۱۳۹۴). هم مشاهدات بالینی و هم پژوهش‌های عینی تأیید می‌کند که کشف و افشای خیانت نوعاً نتایج زیانباری دارد و کارکرد رفتاری و هیجانی هر دو زوج را مختل می‌کند (شیورانی و همکاران، ۱۳۹۵). خیانت زناشویی آسیب‌های فردی (روانی، جسمی)، خانوادگی، اجتماعی و معنوی هم برای فرد خیانتکار و هم برای فرد خیانت‌دیده دارد. تأثیرات خیانت معمولاً گسترده و ماندگار است و بسته به ماهیت خیانت، بین تأثیرات منفی هم‌پوشانی وجود دارد (راچمن^۱، ۲۰۱۰).

خیانت زناشویی در جامعه ایران به عنوان نگرانی رو به رشد مطرح است که به پژوهش‌های گسترده‌ای در این زمینه نیاز دارد. از آنجا که آسیب‌های ناشی از خیانت می‌تواند یک عمر افراد، خانواده و جامعه را تحت تأثیر قرار دهد و حتی بین نسلها تداوم یابد، شناسایی آنها در گام اول، اساسی و مهم است. بر این اساس این تحقیق در صدد شناسایی انواع و گستره آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی است.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی و با استفاده از روشهای مرور سامانمند و مصاحبه اکتشافی^۲ است. مرور سامانمند از جمله تحقیقات کیفی و از نوع تحلیل محتواست. ساختار کلی مرور سامانمند تعیین حیطه و موضوعات جستجو، جستجو و یافتن مطالعات مربوط، ارزیابی آنها بر اساس معیارهای تعیین شده، تلفیق نتایج و ارائه یافته به صورت موجز و شفاف است. جامعه آماری پژوهش در بخش مرور سامانمند، پژوهشها در زمینه خیانت زناشویی بود که به صورت مقاله چاپ شده است. برای جستجوی مقالات از پایگاه‌های مقالات شامل: «Elsevier»، «Sciece Direct»، «Google Scholar» و برای جستجو از واژه‌های کلیدی «Marital Infidelity, Betrayal».

1. Rachman
2. Grounded Theory

Infidelity و The harm of marital infidelity» استفاده شد. واژه‌های کلیدی فارسی مورد جستجو در سایتهای فارسی عبارت بود از خیانت زناشویی، بی‌وفایی، پیمان‌شکنی، آسیب‌های خیانت زناشویی، آسیب‌های فردی خیانت زناشویی، آسیب‌های جسمانی خیانت زناشویی، آسیب‌های روانی خیانت زناشویی، آسیب‌های خانوادگی خیانت زناشویی، آسیب‌های اجتماعی خیانت زناشویی و آسیب‌های معنوی خیانت زناشویی. پایگاه‌های اطلاعاتی شامل پایگاه اطلاعاتی جهاد دانشگاهی^۱، بانک مجلات ایران^۲، پایگاه تخصصی مجلات نور^۳ و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی^۴ بود. مقالات فارسی از سال ۱۳۸۵ به بعد و مقالات خارجی از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۹ انتخاب شده است. ابتدا ۶۵ مقاله مورد مطالعه قرار گرفت؛ پس از مطالعه مقالات و کتابها و تعیین ارتباط آنها با موضوع پژوهش و جدیدبودن تحقیقات، ۳۱ مقاله برای بخش مرور سامانمند انتخاب شد و ۳۴ مقاله که با موضوع مورد پژوهش ارتباط کافی نداشت، کنار گذاشته شد.

در روش مصاحبه اکتشافی سؤالات مصاحبه از قبل مشخص، و از تمام پاسخ‌دهندگان پرسش‌های مصاحبه پرسیده می‌شود؛ اما آنها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که می‌خواهند ارائه کنند. در این پژوهش مصاحبه با سؤالات کلی و با حساسیت کمتر شروع شد و به سمت سؤالات جزئی‌تر پیش رفت. در ابتدا سؤالات در زمینه جمعیت‌شناختی پرسیده، و سپس درباره چگونگی وقوع خیانت، چگونگی افشای خیانت، واکنش و آسیب‌های ناشی از آن و سرانجام خیانت زناشویی به طور کامل صحبت شد. به موازات فرایند مصاحبه، یافته‌ها تحلیل شد. تمام گفتگوها روی نوار صوتی ضبط، و سپس بدقت روی کاغذ پیاده شد. سپس متن‌های نسخه‌برداری شده مصاحبه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در نهایت برای تعیین اعتبار انواع آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی از نظر متخصصان و کارشناسان حوزه خانواده استفاده شد. در مصاحبه اکتشافی با زنان و مردان مراجعه‌کننده به خانه‌های سلامت شهرداری شهر تهران در نیمه دوم سال ۱۳۹۶، که تجربه خیانت زناشویی از نوع جنسی و یا خیانت عاطفی را داشتند، مصاحبه اکتشافی انجام شد. در مصاحبه اکتشافی، پاسخ‌دهندگان آزادند تا به هر طریقی که می‌خواهند به سؤالات پاسخ دهند و محدودیتی نیست. با استفاده از مصاحبه اکتشافی می‌توان اطلاعات عمیقی درباره پدیده مورد نظر به‌دست آورد. ۲۰ نفر (۱۰ زن و ۱۰ مرد) که از این تعداد نه نفر با تجربه خیانت جنسی و یازده نفر

1. SID
2. Magiran
3. Noormags
4. Ensani

با تجربه خیانت عاطفی و با مدرک تحصیلی دیپلم تا دکتری، سن بین ۲۴ تا ۶۰ سال به روش هدفمند انتخاب شدند و مورد مصاحبه اکتشافی قرار گرفتند. همه مشارکت کنندگان دارای سابقه ازدواج، نداشتن بیماری جسمانی و روانی و تجربه خیانت در خود یا همسر بودند. قبل از مصاحبه اصلی، مصاحبه انتخاب برای ۳۰ نفر انجام شد. بر اساس مشاهدات و مصاحبه اولیه محقق، ۲۰ نفر برای مصاحبه انتخاب شدند. فرایند گزینش نمونه‌ها و جمع‌آوری داده‌ها تا حصول اشباع نظری ادامه یافت. یکی از نشانه‌های نقطه اشباع، رویه‌رو شدن با گردآوری داده‌های تکراری است؛ اطلاعاتی که از طریق مصاحبه و مشاهده جمع‌آوری شده است. سعی شد نمونه‌ها از گروه‌های مختلف استفاده شود؛ مانند عدم افشای خیانت، تداوم زندگی پس از افشای خیانت، جدایی پس از خیانت و ازدواج دوباره پس از خیانت.

در نظرسنجی از متخصصان حوزه خانواده چهارده نفر شامل کارشناسان و متخصصان همین حوزه استفاده شد که همگی دارای تجربه حرفه‌ای در حوزه خانواده بودند تا اعتبار فهرست آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی مورد تأیید قرار گیرد. پس از تدوین سؤالات نهایی، جلسات مصاحبه با زنان و مردان مراجعه‌کننده به خانه‌های سلامت شهرداری تهران انجام شد که تجربه خیانت زناشویی داشتند تا آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی مشخص شود.

برای تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل محتوا استفاده شد و به این منظور، ابتدا واحدهای تحلیل^۱ مشخص شد که در اینجا، نتایج هر پژوهش، واحد تحلیل در نظر گرفته شد. پس از آن واحدهای معنایی^۲ مشخص شد که عبارات برگرفته از نتایج پژوهشها در ارتباط با انواع آسیب‌های خیانت زناشویی بود. سپس شناسه‌گذاری انجام شد که طی آن واحدهای معنایی فشرده، و به شناسه تبدیل شد. شناسه‌ها خلاصه و دسته‌بندی شد و طبقات را به وجود آورد. در نهایت طبقات با توجه به همانندیها و تفاوتها، درونمایه (انواع آسیب‌های خیانت زناشویی) را تشکیل داد. برای طبقه‌بندی داده‌ها از شناسه‌گذاری باز^۳ (مفاهیم)، شناسه‌گذاری محوری^۴ (مؤلفه‌ها) و شناسه‌گذاری انتخابی^۵ (محوریت داده‌ها) استفاده شد.

-
1. Analysis units
 2. Meaning units
 3. open coding
 4. axial coding
 5. selective coding

یافته‌های پژوهش

برای شناسایی آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی در پژوهشها از بین ۶۵ مقاله، ۳۵ مقاله مرتبط و معتبر انتخاب شد و مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس ملاحظه شد که دامنه وسیعی از آسیبها به دنبال خیانت زناشویی ایجاد می‌شود. برخی از این آسیبها عبارت است از: اختلال در خواب، اختلال در تغذیه، بی‌حسی و کرختی بدن، مشکلات قلبی، احساس ناامیدی، احساس درماندگی، خشم و پرخاشگری، بدبینی به ازدواج و جنس مخالف، اضطراب، بی‌اعتمادی، آشفتگی روانی، تشدید اختلالات روانی، درگیری ذهنی، گوشه‌گیری فرزندان، گرایش و مصرف مواد و الکل، کاهش تمایل به رابطه زناشویی، تشدید تعارضات زناشویی، سردی عاطفی، اقدام به طلاق و احساس گناه (جدول ۱).

جدول ۱. انواع آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی حاصل مرور سامانمند

منبع	آسیب‌های خیانت زناشویی
آسایش و همکاران (۱۳۹۶)؛ هاروی (۲۰۰۵)؛ اسپرینگ و اسپرینگ (۱۹۹۶)؛ کمالی و همکاران (۱۳۹۷)	اختلال در خواب و رؤیا، اختلال در تغذیه، اختلال در عملکرد مغزی، مشکل در حافظه و تمرکز، حالت منگی و گیجی، تپش قلب، یبوست، لرزش دست، ریزش مو، بی‌حسی و کرختی بدن، مشکلات مرتبط با فشار خون، مشکلات مرتبط با هورمونها، پیری زودرس و شکسته شدن چهره، مشکلات گوارشی، مشکلات بینایی، مشکلات قلبی و عروقی، آسیب‌های وارد شده از حملات فیزیکی همسر بی‌وفا و یا صدمات ناشی از رفتارهای خود آسیب‌رسان
کیخا (۱۳۹۵)؛ سیلوا و همکاران (۲۰۱۷)	رفتارهای زینبار و پرخاشگرانه فرزندان، گوشه‌گیری فرزندان، نافرمانی و سرپیچی فرزندان از والدین، جر و بحث با همسالان، دروغ‌گویی فرزندان، افت تحصیلی فرزندان، تغییر در اشتها و تغییر در وزن فرزندان
هنریوران (۱۳۹۵)؛ جوسکوویچ - جیلونرو لیزر (۲۰۱۳)؛ لاسترمن (۱۹۹۸)؛ هالچک و ماکین (۲۰۱۰)؛ کمالی و همکاران (۱۳۹۷)	نا توانی در کنترل هیجانات، احساس ناامیدی، احساس بی‌ارزشی، احساس درماندگی، احساس پوچی، احساس گناه، از دست دادن احساس تعلق
مومنی‌جاوید و شعاع‌کاسظمی (۱۳۹۲)؛ روکاج و همکاران (۲۰۱۵)؛ تانگ و فرید (۲۰۱۲)؛ جوسکوویچ - جیلونرو لیزر (۲۰۱۳)؛ هاروی (۲۰۰۵)؛ اسپرینگ و اسپرینگ (۱۹۹۶)؛ وحیدا و همکاران (۱۳۹۴)؛ دهقانی و همکاران (۲۰۲۰)؛ توپلو و فینچام (۲۰۱۸)	افکار و اقدام خودکشی و یا قتل همسر، افسردگی، خشم شدید و پرخاشگری، بدبینی نسبت به ازدواج، اضطراب
بشپور (۱۳۹۱)؛ رضوانی‌زاده و اسلانی‌کتولی (۱۳۹۵)؛ روکاج و همکاران (۲۰۱۵)؛ اسپرینگ و اسپرینگ (۱۹۹۶)	آشفتگی روانی، واکنش هیجانی شدید، اختلال تنش پس از ضربه، کاهش عزت نفس

منبع	آسیب‌های خیانت زناشویی
کرمی و همکاران (۱۳۹۴)	تشدید حساسیت بین فردی، ترس مرضی، تشدید اختلالات روانی
اسپرینگ و اسپرینگ (۱۹۹۶)	بی‌قراری مزمن، از دست‌دادن ارتباط با دیگران، از دست‌دادن عزم و اراده
خدایاری فرد و همکاران (۱۳۹۵)، کروچ و دیکنز (۲۰۱۶)؛ مک دانیل، دروین و کریونز (۲۰۱۷)	احساسات منفی به همسر خیانتکار، بی‌اعتمادی، مشکلات اقتصادی
اسپرینگ و اسپرینگ (۱۹۹۶)	گرایش و مصرف مواد و الکل، کاهش اعتقادات مذهبی
هاروی (۲۰۰۵)	زودرنجی، واکنش بهت‌زدگی و وحشت‌زدگی
راچمن (۲۰۱۰)؛ هاروی (۲۰۰۵)	شوک، درگیری ذهنی، شک و تردید
سهرابی و رسولی (۱۳۸۷)؛ ایدر و مردانی (۱۳۹۵)؛ قزوینی و همکاران (۱۳۹۴)؛ فانگ و همکاران (۲۰۰۹)؛ بارند و همکاران (۲۰۰۷)؛ زیهرل و مستن (۲۰۱۰)؛ رادا (۲۰۱۲)؛ مک دانیل، دروین و کریونز (۲۰۱۷)؛ کلود و کانفر (۲۰۱۱)	کاهش تمایل به رابطه زناشویی
شیردل (۱۳۸۵)؛ یوسفی و همکاران (۱۳۹۶)؛ ایدر و مردانی (۱۳۹۵)؛ فانگ و همکاران (۲۰۰۹)	تشدید تعارضات زناشویی
مسلمی بیدهندی و همکاران (۱۳۹۲)	گرایش به روسپیگری
قاسمی و ساروخانی (۱۳۹۲)؛ خدابخشی کولایی و همکاران (۱۳۹۵)؛ محسن‌زاده و همکاران (۱۳۹۰)؛ پارکر و کمیل (۲۰۱۷)	اقدام به طلاق
امینی‌ها و اسمعیلی (۱۳۹۴)؛ گیتار و همکاران (۲۰۱۷)	سردی عاطفی

برای شناسایی آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی در مصاحبه‌های اکتشافی با ۲۰ زوج درگیر خیانت زناشویی ملاحظه شد که زوجین آسیب‌های متعددی را تجربه کرده‌اند. برخی از این آسیبها عبارت است از: ضعف بدنی، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس، تشویش، حواس‌پرتی، زودرنجی، ترس، گوش به‌زنگی، بی‌حوصلگی، احساس نگرانی، احساس تنهایی و انزوا، احساس حقارت، اختلال در تمرکز، احساس قربانی شدن، احساس نفرت، تنش در خانواده، افت تحصیلی فرزندان، قطع ارتباط با اقوام، اختلال در وظایف والدینی، مشکلات رفتاری فرزندان، کاهش روابط عاطفی، از بین رفتن صمیمیت خانوادگی، دعوا با خانواده، طردشدن از سوی همسر، تغییر نگرش دوستان، از دست‌دادن جایگاه اجتماعی، نگرش منفی دیگران، بی‌آبرویی، مشکل در روابط با دیگران، از دست‌دادن شغل، مشکلات مالی، احساس خجالت، عذاب وجدان، از دست‌دادن اعتقادات دینی و احساس پشیمانی (جدول ۲).

جدول ۲. آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی مستخرج از مصاحبه اکتشافی

ردیف	مصاحبه شونده	خیانت کننده	آسیب‌های فرد خیانت دیده	آسیب‌های فرد خیانت کرده	آسیب‌های فرزندان
۱	خانم، ۴۷ ساله	مرد	افسردگی، کاهش اعتماد به نفس، تشویش، تنش در خانواده، تغییر نگرش دوستانم، عدم اعتماد به دوستان، تغییر نگرش اقوام	عذاب وجدان، از دست دادن جایگاه اجتماعی، نگرش منفی دیگران	پرخاشگری، حواس پرتی، حالت بهت و ناباوری
۲	خانم، ۴۱ ساله	مرد	بی‌اشتهایی، اضطراب	-	-
۳	خانم، ۲۴ ساله	زن	زودرنجی، جروبحث در محل کار، بی‌تابی	بی‌خوابی، کابوس، ترس، احساس گناه، سردی رابطه	-
۴	خانم، ۳۸ ساله	مرد	احساس ناتوانی، گوش به زنگی، بی‌توجهی، بی‌اعتمادی	احساس ناراحتی، احساس بی‌آبرویی	-
۵	مرد، ۳۰ ساله	زن	قطع ارتباط با اقوام، از دست دادن اعتقادات دینی، بی‌حوصلگی	-	-
۶	مرد، ۳۹ ساله	مرد	عصبانیت	احساس نگرانی	حالت تهوع
۷	خانم، ۳۷ ساله	مرد	بی‌اهمیتی، مشکل در روابط	-	عدم علاقه به خانواده
۸	مرد، ۴۹ ساله	زن	احساس حقارت	اختلال در وظایف والدینی	مشکلات رفتاری در مدرسه
۹	مرد، ۲۸ ساله	زن	اختلال در تمرکز، میل به کشتن همسر	تشدید بیماری قلبی	-
۱۰	خانم، ۳۰ ساله	زن	سردرد مزمن، مشکلات شغلی	تهدید شدن	-
۱۱	خانم، ۴۰ ساله	زن	احساس خرد شدن	احساس پشیمانی، کاهش روابط عاطفی	گوشه‌گیری
۱۲	مرد، ۳۳ ساله	زن	ریزش مو، شکاک شدن، احساس قربانی شدن، از دست دادن سرمایه، احساس بی‌ثباتی در زندگی، احساس پوچی	-	-
۱۳	مرد، ۴۵ ساله	زن	از بین رفتن صمیمیت خانوادگی	دعوا با خانواده	-
۱۴	خانم، ۲۵ ساله	مرد	احساس گنجی، احساس نفرت	-	-
۱۵	مرد، ۳۹ ساله	مرد	دوری از اقوام	از دست دادن شغل	عدم تمرکز
۱۶	مرد، ۳۱ ساله	مرد	ضعف و بی‌حالی	قطع ارتباط با اقوام	-

انواع آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی در زوجین

ردیف	مصاحبه شونده	خیانت کننده	آسیب‌های فرد خیانت دیده	آسیب‌های فرد خیانت کرده	آسیب‌های فرزندان
۱۷	خانم، ۴۵ ساله	مرد	سرگیجه، مشکلات گوارشی	احساس خجالت	قطع ارتباط با دیگران
۱۸	مرد، ۳۶ ساله	زن	درگیری ذهنی	طرد شدن از سوی همسر	درگیری در مدرسه
۱۹	مرد، ۶۰ ساله	مرد	مشکلات مالی	انزوا	افت تحصیلی
۲۰	خانم، ۵۷ ساله	مرد	تشدید کمر درد، میگرن	-	ازدواج نامناسب، طلاق

هم چنین مجموعه آسیب‌های خیانت زناشویی در نتیجه مرور سامانمند و مصاحبه اکتشافی ۱۰۰ مورد بود که از این تعداد، ۳۸ مورد روانشناختی، ۲۲ مورد جسمانی، ۲۲ مورد خانوادگی، ۱۴ مورد اجتماعی و ۴ مورد معنوی بود. مجموعه آسیبها بر اساس الگوی جسمی، روانی، خانوادگی، اجتماعی و معنوی گروه‌بندی شد. بر این اساس ملاحظه شد که عمده‌ترین آسیب ناشی از خیانت زناشویی در هر یک از ابعاد عبارت است از: ۱. آسیب‌های جسمانی: اختلال در خواب و رؤیا، اختلال در تغذیه، تشدید مشکلات قلبی و عروقی، حالت منگی و گیجی. نمونه ای از اظهارات مشارکت کنندگان: «احساس می‌کردم ضعف بدنی پیدا کردم. حالم بد بود. هیچ چیز نمی‌تونستم بخورم. خوب نمی‌تونستم بخوابم. شباً تا صبح بیدار بودم و اشک می‌ریختم. شباً کابوس می‌دیدم. همش فکر می‌کردم زندگی من به آخر رسیده. سرم گیج می‌رفت. ضعف جسمانی در این حد بود که من واقعاً یه مرده متحرک شده بودم» (مشارکت کننده شماره ۳). «نه چیزی می‌خوردم نه می‌خوابیدم. حسابی وزن کم کرده بودم. آنقدر حالم بد بود که نمی‌تونستم از جام بلند بشم و فقط یه گوشه افتاده بودم. ضعف شدید و سرگیجه زیاد داشتم. یه مشکل معده ساده تبدیل به یه بیماری بزرگ شد» (مشارکت کننده شماره ۱۷).

۲. آسیب‌های روانی: افسردگی، خشم و پرخاشگری، اضطراب، درگیری ذهنی، ترس و تهدید، بی‌اعتمادی. نمونه‌ای از اظهارات مشارکت کنندگان: «دچار افسردگی شدم. بی‌اعتمادی به خودم. اعتماد به نفسم خیلی اومد پایین. نسبت به همه مردها بی‌اعتماد شدم. اضطراب شدید داشتم. خیلی ذهنم درگیر بود و دچار تشویش شدم» (مشارکت کننده شماره ۱). «دائم پرخاشگری می‌کردم. سر چیزای الکی از کوره در می‌رفتم و همش عصبی بودم. اضطراب شدیدی داشتم حتی احساس افسردگی هم می‌کردم. بی‌حوصله شده بودم و دیگه حوصله هیچ کس و هیچ چیز رو نداشتم» (مشارکت کننده شماره ۵).

۳. آسیب‌های خانوادگی: طلاق، افت تحصیلی فرزندان، سردی عاطفی، گوشه‌گیری فرزندان. نمونه‌ای از اظهارات مشارکت‌کنندگان: «حتی رابطه با خانواده خودم هم سرد شده بود و اون صمیمیت قبلی رو دیگه با من نداشتند و اصلاً دوست نداشتند من با همسرم توی خونشون ظاهر بشم» (مشارکت‌کننده شماره ۱۳). «دخترم همش استرس داشت. توی مدرسه همش با دوستاش حرفش می‌شد و دعوا می‌کرد. با اینکه قبلاً خیلی درس خون بود اما بعد از این اتفاق انگار دیگه تمرکز نداشت؛ دیگه نمی‌تونست درس بخونه و توی مدرسه بشدت گوشه‌گیر شده بود و تنها بود» (مشارکت‌کننده شماره ۱۵).

۴. آسیب‌های اجتماعی: مشکلات شغلی و از دست دادن ارتباط با دیگران. نمونه‌ای از اظهارات مشارکت‌کنندگان: «به همه بی‌اعتماد شده بودم تا جایی که دیگه تنهایی رو ترجیح می‌دادم و دوست نداشتم توی جمع باشم. آنقدر فکرم درگیر این مسئله بود که توی محیط کار هم دچار مشکل شده بودم. کلاً زندگیم مختل شده بود» (مشارکت‌کننده شماره ۸). «خب از نظر اقتصادی خیلی آسیب دیدم؛ چون برای مهریه مجبور شدم خونه رو بفروشم و وام گرفتم. یه مدتی توی شغلم هم به مشکل خوردم و نمی‌تونستم کارامو درست انجام بدم و تمرکز نداشتم» (مشارکت‌کننده شماره ۱۲).

۵. آسیب‌های معنوی: کاهش اعتقادات دینی و احساس گناه. نمونه‌ای از اظهارات مشارکت‌کنندگان: «این کاری که همسرم باهام کرد باعث شد من اعتقادات دینیم کم بشه» (مشارکت‌کننده شماره ۷). «دائم احساس گناه می‌کردم. همش فکر می‌کردم در حق همسرم نامردی کردم و خیلی عذاب وجدان داشتم» (مشارکت‌کننده شماره ۱۶) (جدول ۳).

جدول ۳. آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی

آسیب‌های جسمی	آسیب‌های روانی	آسیب‌های خانوادگی	آسیب‌های اجتماعی	آسیب‌های معنوی
۱. اختلال در خواب (بی‌خوابی، پرخوابی، بدخوابی، کابوس)	۱. افسردگی	۱. سردی عاطفی	۱. قطع ارتباط با دیگران	۱. کاهش اعتقادات دینی
۲. اختلال در تغذیه (کم یا زیاد شدن اشتها، افزایش یا کاهش وزن)	۲. اضطراب	۲. رفتارهای مخرب و پرخاشگرانه فرزندان	۲. گرایش به روسپیگری	۲. احساس گناه
۳. تشدید بیماری قلبی و عروقی	۳. بی‌اعتمادی	۳. افت تحصیلی فرزندان	۳. تغییر نگرش دوستان	۳. احساس پشیمانی
۴. مشکلات گوارشی	۴. کاهش عزت نفس	۴. گوشه‌گیری فرزندان	۴. عدم اعتماد به دوستان	۴. عذاب وجدان
۵. ریزش مو	۵. شوک و واکنش بهت‌زدگی	۵. طلاق	۵. مشکلات مالی	
۶. حالت منگی و گیجی	۶. زودرنجی	۶. کساحش تمایل به رابطه زناشویی	۶. از دست دادن جایگاه اجتماعی	
۷. آسیب‌های وارد شده از حملات فیزیکی همسر بی‌وفا	۷. خشم و پرخاشگری	۷. تشدید تعارضات زناشویی	۷. نگرش منفی دیگران	
۸. بی‌حسی و کرختی بدن	۸. بی‌تابی و بی‌قراری	۸. دروغ‌گویی فرزندان	۸. از بین رفتن آبرو	
۹. صدمات ناشی از رفتارهای خود آسیب‌رسان	۹. درگیری ذهنی و عدم تمرکز	۹. تنش در خانواده	۹. احساس خجالت	
۱۰. پیری زودرس و شکسته شدن چهره	۱۰. احساس پوچی	۱۰. ازدواج نامناسب فرزندان	۱۰. از دست دادن سرمایه	
۱۱. اختلال در عملکرد مغزی	۱۱. ترس و تهدید	۱۱. نافرمانی و سرپیچی فرزندان از والدین	۱۱. مشکل در روابط با دیگران	
۱۲. مشکلات مرتبط با فشار خون	۱۲. شک و تردید	۱۲. تنش در خانواده	۱۲. جر و بحث در محل کار	
۱۳. مشکلات مرتبط با هورمون‌ها	۱۳. میل به کشتن همسر	۱۳. عدم علاقه فرزندان به خانواده	۱۳. مشکلات شغلی	
۱۴. سردرد و سرگیجه	۱۴. ناتوانی در کنترل هیجانات	۱۴. اختلال در وظایف والدینی	۱۴. از دست دادن شغل	
۱۵. مشکل در حافظه	۱۵. احساس ناامیدی	۱۵. کاهش روابط عاطفی		
۱۶. ضعف و بی‌حالی	۱۶. احساس بی‌ارزشی	۱۶. از بین رفتن صمیمیت خانوادگی		
۱۷. مشکلات بینایی	۱۷. احساس درماندگی	۱۷. دعوا با خانواده		
۱۸. تشدید کمردرد	۱۸. از دست دادن احساس تعلق	۱۸. گرایش و مصرف مواد و الکل		
۱۹. لرزش دست	۱۹. افکار و اقدام به خودکشی	۱۹. طرد شدن		
۲۰. حالت تهوع	۲۰. بدبینی به ازدواج	۲۰. قطع ارتباط با اقوام		
۲۱. بی‌بوست	۲۱. آشفتگی روانی	۲۱. تغییر در اشتها و وزن فرزندان		
۲۲. میگرن	۲۲. واکنش‌های هیجانی	۲۲. تغییر نگرش اقوام		
	۲۳. اختلال تنش پس از ضربه			
	۲۴. تشدید حساسیت بین فردی			
	۲۵. تشدید اختلالات روانی			
	۲۶. احساسات منفی			
	۲۷. احساس خرد شدن و حقارت			
	۲۸. احساس نگرانی و تشویش			
	۲۹. احساس ناراحتی و نفرت			
	۳۰. حواس‌پرتی			
	۳۱. احساس ناتوانی			
	۳۲. گوش به زنگی			
	۳۳. بی‌توجهی و بی‌حوصلگی			
	۳۴. احساس بی‌ثباتی در زندگی			
	۳۵. بی‌اهمیتی			
	۳۶. احساس تنهایی			
	۳۷. از دست دادن عزم و اراده			
	۳۸. احساس قربانی شدن			

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش بر اساس مرور سامانمند و مصاحبه اکتشافی ۱۰۰ آسیب به‌عنوان آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی شناسایی شد که در چهار بعد آسیب فردی (جسمی و روانی)، خانوادگی، اجتماعی و معنوی تقسیم‌بندی شد.

شاید در نظر اول موضوع خیانت زناشویی فقط یک مسئله خانوادگی و هیجانی به‌نظر برسد که بجز در حوزه خانواده و عاطفی نهایتاً ممکن است مشکلات بهداشتی مانند بیماریهای منتقل‌شونده جنسی و ایمنی (HIV) را ایجاد کند (شوبرلین^۱، ۱۳۸۱). اما این تحقیق نشان داد که مشکلات جسمی ناشی از خیانت زناشویی فراتر از آن و شامل بسیاری از مشکلات جسمی از جمله ناراحتی قلبی و عروقی، اختلال در تغذیه و اختلال در خواب، سردرد، بی‌حسی و کرختی بدن و کاهش یا افزایش فشار خون می‌شود. این پژوهش و اندک پژوهش‌هایی مرتبط با موضوع (آسایش و همکاران، ۱۳۹۶)، نشان‌دهنده این است که خیانت زناشویی بر سلامت جسمانی افراد تأثیر بسزایی می‌گذارد و می‌تواند زمینه‌ساز ابتلا به بیماریهای جسمانی و یا تشدید بیماریهای جسمانی قلبی شود. مشکلات جسمانی ناشی از خیانت زناشویی ممکن است بر عملکرد فرد در حوزه وظایف والدینی، وظایف شغلی و خانوادگی نیز تأثیر نامطلوب بر جای بگذارد. به‌دلیل تغییرات فیزیولوژیک عصبی و هورمونی فرد خیانت‌دیده نشانه‌هایی چون از دست‌دادن آرامش و خواب راحت، از خواب پریدن مکرر، بی‌خوابی و احساس منگی و گیجی پس از بیدارشدن از خواب را نشان می‌دهد (اسپرینگ^۲، ۱۹۹۶). اضطراب، که به‌عنوان یکی از آسیب‌های روانی شناسایی شده است؛ می‌تواند موجب آسیب جسمانی هم بشود. تنش در اغلب بیماریها و اختلالهای جسمی و روانی به‌عنوان عامل ناراحت‌کننده کلیدی حضور دارد و در تعامل با توان زیستی و ژنتیکی، عنصر اساسی ایجاد تشدید اختلالات روان‌تنی به‌شمار می‌رود. اضطراب در فرد به‌صورت مزمن و طولانی می‌تواند موجب تغییرات فیزیولوژیک زیانبار عمده‌ای در بدن گردد. این تأثیرات زیانبار شامل تضعیف سامانه ایمنی بدن، افزایش میزان کلسترول سرم خون، افزایش احتمال بروز بیماریهای قلبی و عروقی، افزایش فشار خون، سردردهای میگرنی و تنشی، اختلالات گوارشی و بسیاری از بیماریها و اختلالات روان‌تنی است (پورشالچی، حسینقلی‌پور و ابراهیمی اورنگ، ۱۳۹۵). این موضوع نشان‌دهنده این است که آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی می‌تواند در هم تأثیر بگذارد. هر چند

باید توجه کرد که برخی از این مشکلات در اوایل افشای خیانت بوده است و انتظار می‌رود پس از گذشت چند ماه کاهش پیدا کند؛ اما نتایج این پژوهش نشان داد که اغلب آسیبهایی حتی با گذشت چندین ماه از افشای خیانت هم‌چنین وجود دارد.

یکی از مهمترین آسیب‌های روانی خیانت زناشویی، خدشه‌دار شدن اعتماد و بی‌اعتمادی است که به موجب آن، فرد در اعتماد کردن به دیگران با مشکل روبه‌رو می‌شود و اعتماد خود را به همسرش از دست می‌دهد؛ ولی دامنه آسیب‌های روانی شناسایی شده از این گسترده‌تر است. نتایج این پژوهش و پژوهش‌های روکاخ و لیگنیریس^۱، ۲۰۱۵؛ تانگ و فرید^۲، ۲۰۱۲؛ راجمن^۳، ۲۰۱۰؛ گلاس^۴، ۲۰۰۲؛ توپلو و فینچام^۵ ۲۰۱۸ و دهقانی و همکاران، ۲۰۲۰ نشان‌دهنده این است که خیانت زناشویی موجب ایجاد احساس ناامیدی و بی‌ارزشی و احساس حقارت می‌شود. فرد، دائم در گیر احساسات و وقایع ناراحت‌کننده می‌شود و درگیری ذهنی پیدا می‌کند و نسبت به زندگی و بهبود وضع زندگی خود احساس ناامیدی می‌کند که این به نوبه خود موجب آسیب دیگری یعنی کاهش اعتماد به نفس می‌شود. افراد درگیر در خیانت زناشویی نسبت به بسیاری از موارد بدبین می‌شوند و احساسات منفی پیدا می‌کنند و ترجیح می‌دهند روابط خود را با دیگران قطع کنند و به انزوا و تنهایی پناه ببرند. هم‌چنین تصور می‌کنند که در زندگی قربانی شده‌اند و دائم در نگرانی به سر می‌برند و احساس ترس و تهدید همراه با آنها است. نتایج این پژوهش نشان داد که زوجین، افسردگی و پرخاشگری را هم پس از افشای خیانت تجربه می‌کنند. هم‌چنین طیف احساسات فرد محدود می‌شود و دیگر علاقه‌ای به ایجاد روابط و کارهایی ندارد که در گذشته در فرد ایجاد انگیزه می‌کرد. ذهن فرد سرگردان است و تمرکز ذهنی ندارد و خود را از تعامل با دنیا ناتوان می‌بیند و به درون خود می‌خزد (کیخا، ۱۳۹۵). اگرچه بسیاری از آسیب‌های روانی خیانت زناشویی تا مدت‌ها ادامه پیدا می‌کند، پژوهش زندگی‌پور و همکاران (۱۳۸۷) نشان داده است که بین بخشش و کاهش آسیب‌های روانی ارتباط وجود دارد. نتایج پژوهش نشان داد در مواردی که زوج خیانت‌دیده، همسر خیانت‌کننده خود را بخشیده است، میزان آسیب‌های افسردگی، اضطراب و پرخاشگری کاهش پیدا کرده است (زندگی‌پور و همکاران، ۱۳۸۷).

1. Rokach & Lignieres
2. Tang & Freyd
3. Rachman
4. Glass
5. Toplu & Fincham

در بعد آسیب‌های خانوادگی خیانت زناشویی شاید فکر و اقدام به طلاق، به‌عنوان اصلی‌ترین آسیب مطرح شود و زوجین پس از تجربه احساسهای ناخوشایند ناشی از خیانت به این نتیجه برسند که جدایی و طلاق بهترین راه ممکن است؛ اما خیانت، آسیب‌های عمیقتری بر بنیان خانواده ایجاد می‌کند. این پژوهش و پژوهش‌های مرتبط با موضوع (کاوه، ۱۳۸۷؛ استفانو و لا^۱، ۲۰۰۸؛ گلاس، ۲۰۰۲؛ گرانت و همکاران^۲، ۲۰۰۳؛ آلیس و گاربر^۳، ۲۰۰۰؛ مک دانیل و همکاران^۴، ۲۰۱۷؛ پارکر و کمبل^۵، ۲۰۱۷ و سیلوا و همکاران^۶، ۲۰۱۷) نشان می‌دهد که خیانت زناشویی، موجب تنش در خانواده و مشاجره، دعوا و درگیری می‌شود که موجب کاهش روابط عاطفی و سردی رابطه زناشویی می‌شود. هم‌چنین خیانت زناشویی موجب طردشدن، از بین رفتن صمیمیت خانوادگی، تغییر نگرش اقوام و مشکل با اقوام می‌شود. در صورتی که خانواده‌ها و اقوام از خیانت زناشویی آگاه شوند، آسیب‌های ناشی از خیانت شدت بیشتری می‌یابد و ممکن است زوجین ارتباط خود را با اقوام قطع کنند و اقوام آنها را طرد کنند. هم‌چنین نگرش اقوام نسبت به فرد خیانت‌کرده تغییر می‌کند. هم‌چنین زوجین درگیر خیانت زناشویی پس از افشای خیانت با اختلال در وظایف والدینی روبه‌رو می‌شوند و ممکن است نتوانند وظایف خود را در برابر فرزندانمانند قبل بخوبی انجام دهند. فرزندان نیز از آسیب‌های خیانت بی‌بهره نمی‌مانند و مشکلات رفتاری، کاهش علاقه به خانواده، افت تحصیلی و گوشه‌گیری، ازدواج نامناسب را تجربه می‌کنند. والدین با درگیریها، توهین‌ها و تحقیرهایی که نثار هم می‌کنند، ناآگاهانه کودکان خود را تحت فشار روانی قرار می‌دهند (لاسترمن^۷، ۲۰۰۵). خیانت زناشویی به‌صورت مستقیم فرزندان را درگیر خواهد کرد و مشکلاتی را برای آنها در زندگی کنونی و آینده‌شان به‌وجود خواهد آورد (الیس و گاربر، ۲۰۰۰). بنابراین آسیب در بعد خانوادگی فقط شامل زوجین نمی‌شود و خانواده‌های زوجین و بویژه فرزندان نیز آسیب‌های زیادی را متحمل می‌شوند و ممکن است در مواردی به مداخله درمانی نیاز داشته باشند.

شاید در نظر اول این‌گونه به‌نظر برسد که در بعد اجتماعی، خیانت زناشویی فقط به مشکل در

-
1. Stefano & Oalo
 2. Grant ,et al
 3. Ellis & Garber
 4. Mc Daniel, et al
 5. Parker & Campbell
 6. Silva, et al
 7. Lusterman

روابط با دیگران منجر می‌شود؛ اما نتایج پژوهش نشان داد که بعد اجتماعی به آسیب‌هایی در حوزه اشتغال و وضعیت اقتصادی نیز منجر می‌شود. این پژوهش و پژوهش‌های مربوط (هنرپروران، ۱۳۹۵؛ چارنی و پارناس^۱ ۱۹۹۵ به نقل از بلو^۲، ۲۰۰۵؛ استفانو و لا، ۲۰۰۸ و کاوه، ۱۳۸۷) نشان می‌دهد که زوجین درگیر خیانت زناشویی به دلیل درگیریهای ذهنی، مشکلات جسمانی، روانی و خانوادگی ناشی از خیانت زناشویی در عملکرد شغلی خود با مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند که جر و بحث در محل کار، مشکلات شغلی و از دست دادن شغل از این جمله است. هنگامی که افراد درگیری ذهنی داشته، و در خانه و کنار خانواده خود لحظات آرامبخشی را نداشته باشند، ممکن است این عدم آرامش و درگیری ذهنی در فعالیتهای شغلی آنها تأثیرات نامطلوبی بر جای بگذارد و حتی در مواردی به از دست دادن شغل هم منجر بشود. هم‌چنین خیانت زناشویی آسیب‌های زیادی بر وضعیت اقتصادی زوجین بر جای می‌گذارد و دو آسیب مشکلات مالی و از دست دادن سرمایه را ناشی می‌شود بویژه اگر رابطه زوجین به جدایی ختم شود ممکن است مشکلات مالی بیشتر تأثیر خود را نشان دهد که با پژوهش کروچ و دیکز^۳ (۲۰۱۶) همسو است. هم‌چنین از بین رفتن آبرو یکی از مهمترین آسیب‌های اجتماعی شناسایی شده در این پژوهش است که این آسیب به نوبه خود موجب آسیب‌های دیگری از جمله احساس خجالت، نگرش منفی دیگران نسبت به فرد، از دست دادن ارتباط با دوستان، تغییر نگرش دوستان، از دست دادن جایگاه اجتماعی، قطع ارتباط با دیگران و مشکل در روابط با دیگران می‌شود. نتایج پژوهش نشان داد که زوجین درگیر خیانت زناشویی تا مدتها پس از افشای خیانت، رابطه خود را با اقوام و دوستان قطع کردند و هنگام رویارویی با آنها بشدت احساس خجالت می‌کردند.

شاید این گونه به نظر برسد که خیانت زناشویی موجب آسیب‌های معنوی نمی‌شود؛ اما نتایج پژوهش نشان داد عذاب وجدان، کاهش اعتقادات دینی و احساس گناه و پشیمانی در زوجین درگیر با خیانت زناشویی مشاهده شده است. فردی که به خیانت زناشویی اقدام کرده است در بیشتر موارد از کار خود پشیمان، و دچار عذاب می‌شود. نتایج نشان داد که احساس گناه و عذاب وجدان حتی تا ماه‌ها پس از افشای خیانت زناشویی ادامه دارد.

یکی از محدودیت‌های پژوهش این بود که به صورت مقطعی انجام شد و نتیجه‌گیری درباره

1. Charny & Parnass
2. Blow
3. Crouch & Dickes

علیت را دشوار می‌سازد. هم‌چنین این پژوهش درباره‌ی زوجین درگیر خیانت زناشویی شهر تهران انجام شده است؛ لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی تنوع در شهرها و مناطق نیز لحاظ شود تا اثر این عامل نیز بر نتایج مشاهده شود. هم‌چنین ملاحظه شد که بیشترین آسیب ناشی از خیانت، مشکلات جسمانی و روانشناختی است که مهمترین آن اختلال در تغذیه، اختلال خواب، مشکلات قلبی و عروقی، گوارشی و درد جسمانی مانند سردرد، مشکلات اضطرابی، اعتماد به نفس، افسردگی و افکار آسیب‌رسان است. این نشان می‌دهد که خیانت، بحران است و تمامی مداخلات بحران از قبیل مداخلات پزشکی، روان‌درمانی و مشاوره را لازم دارد؛ لذا پیشنهاد می‌شود برای مداخلات مربوط به خیانت، مراکز ویژه‌ای برای همین منظور ایجاد شود. مطابق یافته‌های پژوهشی ملاحظه شد که خیانت زناشویی نه آسیب فردی بلکه آسیب همه‌جانبه دارد و برای پیشگیری و درمان آن هم به مداخلات چندجانبه نیاز است. افرادی که با خیانت زناشویی روبه‌رو می‌شوند، واکنشهای متفاوتی را نشان می‌دهند که هر کدام به نوبه خود موجب آسیب‌های متفاوتی در فرد می‌شود و بعد سلامت جسمی و روانی، خانوادگی، ارتباطات اجتماعی و بعد معنوی زندگی فرد را دچار اختلال می‌کند. این آسیبه‌ها معمولاً گسترده و ماندگار است و در مواردی به آسیب‌های جبران‌ناپذیری منجر می‌شود. وقتی چنین رابطه‌ای کشف می‌شود، همسر خیانت‌دیده ممکن است احساس ویران‌شدگی کند. ممکن است احساسات منفی متفاوتی مانند احساس بی‌کفایتی و طردشدگی، خشم و تنفر شدید، ناامیدی و اضطراب را تجربه کند. فرد خیانت‌کننده نیز احساسات چندگانه و گاه متناقضی را تجربه می‌کند؛ از طرفی دچار احساس شرم و گناه و از طرفی دچار ترس و نگرانی است؛ لذا دامنه آسیب‌های ناشی از خیانت زناشویی بسیار گسترده است و به پیگیری‌های درمانی نیاز دارد.

منابع

- آرین‌فر، نیره؛ اعتمادی، عذرا (۱۳۹۵)، مقایسه اثربخشی زوج‌درمانی یکپارچه‌نگر و هیجان‌مدار بر صمیمیت زناشویی زوجین آسیب‌دیده از خیانت همسر، پژوهش‌های مشاوره، ش ۱۵ (۵۹): ۸ - ۳۶.
- آسایش، محمدحسن؛ فرحبخش، کیومرث؛ دلاور، علی؛ سلیمی بجزستانی، حسین (۱۳۹۶)، واکنش‌های روان‌تنی و آثار جسمانی ناشی از بی‌وفایی در زنان قربانی بی‌وفایی همسر: یک مطالعه کیفی، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. ش ۲۵ (۸).
- امینی‌ها، آزاده؛ اسمعیلی، معصومه (۱۳۹۴)، تفحص کیفی در واکنش همسران به افشای خیانت زناشویی، فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی. ش ۵ (۳): ۹۲ - ۷۲.

ایدر، نبی‌اله؛ مردانی، مرضیه (۱۳۹۵)، بررسی عوامل مرتبط با گرایش مردان متأهل به روابط خارج از چهارچوب زناشویی (مطالعه موردی شهر شیراز)، **فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر**، ش ۱۰ (۳۵): ۱۷۲ - ۱۴۵.

بشرپور، سجاد (۱۳۹۱)، اثربخشی درمان پردازش شناختی بر بهبود علائم پس‌آسیبی، کیفیت زندگی، عزت نفس و رضایت زناشویی زنان مواجه شده با خیانت زناشویی، **فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده**، ش ۲ (۲): ۱۹۳ - ۲۰۸.

پورشالچی، حسام؛ حسینی‌پور، اصغر؛ ابراهیمی‌اورنگ، اکبر (۱۳۹۵)، تبیین نقش استرس در اختلالات روان‌تنی، چهارمین همایش ملی مشاوره و سلامت روان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قوچان.
حبیبی عسگرآباد، مجتبی؛ حاجی‌حیدری، زهرا (۱۳۹۴)، علل خیانت زناشویی از دیدگاه زوجین مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده: یک مطالعه کیفی، **فصلنامه خانواده‌پژوهی**، ش ۱۱ (۲): ۱۶۵ - ۱۸۶.

خدابخشی کولایی، آناهیتا؛ بهرامی، سپیده؛ رستاک، حمید؛ اقلیما، مصطفی (۱۳۹۵)، بررسی کیفیت عشق و رضایت جنسی در مردان با سابقه پیمان‌شکنی و فاقد سابقه پیمان‌شکنی، **فصلنامه مددکاری اجتماعی**، ش ۵ (۴): ۰۵ - ۱۲.

خدایاری‌فرد، محمد؛ علوی‌نژاد، ثریا؛ سجادی اناری، سعید؛ زندی، سعید (۱۳۹۵)، اثربخشی خانواده‌درمانی شناختی - رفتاری بر اختلال تنوع‌طلبی جنسی، **رویش روان‌شناسی**، ش ۴ (۱۷): ۱۱۶ - ۸۵.
رضوانی‌زاده، اکرم؛ اسلانی کتولی، انیسه (۱۳۹۵)، پیش‌بینی روابط فرازناشویی از روی سبک‌های دلبستگی، عزت نفس و میزان خودشیفتگی در بین دانشجویان متأهل، **مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری**، ش ۱ (۲): ۳۶ - ۴۵.

زندوی‌پور، طیبه؛ شفیع‌نیا، اعظم؛ حسینی، فاطمه (۱۳۸۷)، رابطه بخشش خیانت همسر و سلامت روان زنان متأهل، **تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره**، ش ۷ (۲۸): ۵۳ - ۶۶.

سودانی، منصور؛ دهقانی، مصطفی؛ دهقان زاده، زهرا (۱۳۹۲)، اثربخشی آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر دلزدگی زناشویی و کیفیت زندگی زوجین، **مشاوره و روان‌درمانی خانواده**، ش ۳ (۲): ۱۵۹ - ۱۸۱.

سودانی، منصور؛ کریمی، جواد؛ مهربانی‌زاده هنرمند، مهناز؛ نیسی، عبدالکاسم (۱۳۹۱)، اثربخشی زوج‌درمانی هیجان‌مدار بر کاهش آسیب‌های ناشی از خیانت همسر، **تحقیقات علوم رفتاری**، ش ۱۰ (۴): ۲۵۸ - ۲۶۸.
سهرابی، فرامرز؛ رسولی، فاطمه (۱۳۸۷)، بررسی رابطه بین سبک دلبستگی و روابط جنسی فرازناشویی در بین زنان بازداشت‌شده در مرکز مبارزه با مفاسد اجتماعی شهر تهران، **فصلنامه خانواده‌پژوهی**، ش ۴ (۱۴): ۱۳۳ - ۱۴۳.

شارف، ریچارد اس. (۱۳۸۱)، نظریه‌های روان‌درمانی و مشاوره، ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران: انتشارات رسا.
شاهی، عبدالستار؛ غفاری، ابراهیم؛ قاسمی فلاورجانی، خلیل (۱۳۹۱)، ارتباط بین سلامت ذهنی و رضایت زناشویی زنان، **مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (بهبود)**، ش ۱۵ (۲): ۱۱۹ - ۱۲۶.

- شوبرلین، دیورا (۱۳۸۱)، برای همه (آنچه همه باید درباره HIV، ایدز و بیماری‌های جنسی بدانند)، ترجمه فریبا زاروی، تهران: انتشارات موزون.
- شیردل، ملیحه (۱۳۸۵)، عوامل گرایش زنان و مردان متأهل به رابطه نامشروع جنسی، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۶ (۲۲): ۱۳۳ - ۱۴۸.
- شیورانی، مونا؛ آزاد فلاح، پرویز؛ مرادی، علیرضا؛ اسکندری، حسین (۱۳۹۵)، درمان اختلال استرس پس از ضربه در زنان با تجربه خیانت همسر، فصلنامه مطالعات روان‌شناسی بالینی، ش ۷ (۲۵): ۵۸ - ۱۰۶.
- طالبی، ابوتراب؛ ویسی، سیمین (۱۳۹۱)، رابطه میان عشق رمانتیک و تحقق ارزش‌های زوجیت، مطالعات راهبردی زنان، ش ۱۴ (۵۶): ۲۴۷ - ۲۸۳.
- عیسی‌نژاد، امید؛ باقری، آرزو (۱۳۹۵)، پدیدارشناسی روش‌های توجیه خیانت: ساز و کارهای رویارویی با ناهماهنگی‌های شناختی در روابط فرازناشویی، مجله مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ش ۶ (۲): ۱۸۹ - ۲۰۷.
- قاسمی، علیرضا؛ ساروخانی، باقر (۱۳۹۲)، عوامل مرتبط با طلاق در زوجین متقاضی طلاق توافقی (شهرستان کرمانشاه)، مطالعات علوم اجتماعی ایران، ش ۱۰ (۳۹): ۶۹ - ۸۷.
- قزوینی، مریم؛ خدابخشی کولایی، آناهیتا؛ منصور، لادن؛ خوش‌کش، ابوالقاسم (۱۳۹۴)، مقایسه رضایت زناشویی و هوش اخلاقی و رابطه آن با عدم تعهد اخلاقی در مردان، مجله پژوهش در دین و سلامت، ش ۱ (۴): ۴ - ۱۱.
- کارگر، مونا؛ کیمیایی، سیدعلی؛ مشهدی، علی (۱۳۹۳)، اثربخشی زوج‌درمانی گروهی مبتنی بر خود‌نظم‌بخشی بر آزار عاطفی و آشفتگی زناشویی، مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ش ۴ (۲): ۲۶۹ - ۲۹۷.
- کاوه، سعید (۱۳۸۷)، همسران و بی‌وفایی و خیانت، تهران: انتشارات سخن.
- کرمی، جهانگیر؛ زکی‌بی، علی؛ محمدی، امیر؛ حق‌شناس، شریفه (۱۳۹۴)، نقش عوامل روانی و اجتماعی در پیش‌بینی نگرش به روابط خارج از چارچوب زناشویی در زنان متأهل و ارائه یک مدل بر اساس عوامل مرتبط، مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ش ۱۳ (۳): ۱۲۹ - ۱۵۲.
- کمالی، سارا؛ عامری، فریده؛ خسروی، زهره؛ رضانی، محمد آرش (۱۳۹۷)، تجربه زیسته زنان از روابط فرازناشویی همسر: یک مطالعه پدیدارشناختی، مجله خانواده‌پژوهی، ش ۱ (۱۴): ۹۵ - ۱۱۲.
- کوری، جerald (۲۰۰۹)، نظریه و کاربری مشاوره و روان‌درمانی، ترجمه سید یحیی محمدی (۱۳۸۵)، تهران: انتشارات ارسباران.
- کیخا، اشرف (۱۳۹۵)، روان‌شناسی خیانت‌های زناشویی، مشهد: انتشارات جاودان خرد.
- گلستر، ویلیام؛ گلستر، کارلین (۱۹۹۵)، ازدواج بدون شکست، ترجمه علی صاحبی (۱۳۹۶)، تهران: انتشارات سایه سخن.
- لاسترمن، دان دیوید (۱۹۹۸)، آسیب‌شناسی وفاداری در زندگی زناشویی، ترجمه بنفشه فرزین زاد، سعیده نوزیان و سارا رجب منفرد (۱۳۹۳)، تهران: انتشارات دانژه.

محسن زاده، فرشاد؛ نظری، علی محمد؛ عارفی، مختار (۱۳۹۰)، مطالعه کیفی عوامل نارضایتی زناشویی و اقدام به طلاق (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)، *مطالعات راهبردی زنان*، ش ۱۴ (۵۳): ۷ - ۴۲.

مسلمی بیدهندی، پروین؛ آقابخشی، حبیب‌الله؛ اسماعیلی، ایرج (۱۳۹۲)، نحوه تأمین نیاز عاطفی زنان ازسوی مردان و نقش آن در روسپگیری زنان، *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، ش ۶ (۱۹): ۶۵ - ۸۲.

مؤمنی جاوید، مهرآور؛ نادری نوبندگانی (۱۳۹۳)، روابط فرازناشویی علل، پیامدها، نظریه و درمان، تهران: انتشارات شباهنگ.

مؤمنی جاوید، مهرآور؛ شعاع کاظمی، مهرانگیز (۱۳۹۲)، اثربخشی مداخلات روان‌درمانی بر بخشش خیانت همسر در زنان متأهل شهر تهران در سال‌های ۱۳۸۹ - ۱۳۹۰، *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، ش ۶ (۱۸): ۱۳۹ - ۱۵۵.

وحید، فریدون؛ سبزه، حسینعلی؛ ذاکری، حامد (۱۳۹۴)، تحلیل و بررسی کیفی عوامل مؤثر بر همسرکشی در بین زنان و مردان (مطالعه موردی زندانیان اصفهان)، *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ش ۶ (۱): ۱۹۳ - ۲۱۴.

هاروی، مایکل (۲۰۰۵)، *کتاب جامع زوج درمانی*، ترجمه خدابخش احمدی، زهرا اخوی و علی اکبر رحیمی (۱۳۹۲)، تهران: انتشارات دانژه.

هنرپروران، نازنین (۱۳۹۵)، اثربخشی رویکرد تلفیقی ایماگوتراپی و رابطه با ابژه بر کنترل عواطف زوجین خیانت‌کار، *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ش ۸ (۲۷): ۱۵ - ۲۸.

یوسفی، ناصر؛ کریمی، بنت‌الهدا؛ امانی، احمد (۱۳۹۶)، بررسی مدل باورهای مذهبی، سبک‌های حل تعارض و تعهد زناشویی با نگرش نسبت به خیانت زناشویی، *دوفصلنامه مشاوره کاربردی*، دانشگاه شهید چمران اهواز، ش ۷ (۱): ۴۷ - ۶۴.

- Allendorf, K., & Ghimire, D.J. (2013). Determinants of marital quality in an arranged marriage society. *Social science research*, 42(1), 59-70
- Blow, A. J (2005). Infidelity in committed relationship II : A substantivel review. *Journal of marital and family Therapy*, Apr 2005.
- Brand, R.J., Markey, C. M., Mills, A. & Hodges, S.D. (2007). Sex diffrences in self-reported infidelity and its correlates. *Journal of sex roles*, 57, 101-109
- Charny, I. W., & Parnass, S. (1995). The impact of extramarital relationships on the continuation of marriages. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 21, 100-115
- Cloud, M. D., & Confer, J. C. (2011). Sex differences in response to imagining a partner's heterosexual or homosexual affair. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 129-134.
- Dehghani, M., Aslani, K., Amanollahi, A., & Rajabi, G. (2020). The Effectiveness of Attachment Injury Resolution Model (AIRM) on Increasing Trust among the Injured Women with Marital Infidelity: A Case Study Approach. *The American Journal of Family Therapy*, 1-15.
- Ein-Dor, T., Perry-Paldi, A., Hirschberger, G., Birnbaum, G. E., & Deutsch, D. (2015). Coping with mate poaching: Gender differences in detection of infidelity-related threats. *Evolution and Human Behavior*. 36(1), 17-24.
- Ellis, B.J., Garber, J. (2000). Psychological antecedents of variation in girl's pubertal timing: Maternal depression, stepfather presence, and marital and family stress. *Child Development*, 71, 485-501
- Fung S. C., William C. W. Wong & Maria S. M. Tam (2009). Familial and Extramarital Relations Among Truck Drivers Crossing the Hong Kong-China Border, *Journal of Sex & Marital Therapy*, 35:3, 239-244

- Colman S. C. Fung , William C. W. Wong & Maria S. M. Tam (2009). Familial and Extramarital Relations Among Truck Drivers Crossing the Hong Kong-China Border, *Journal of Sex & Marital Therapy*, 35:3, 239-244
- Confer, J. C., & Cloud, M. D. (2011). Sex differences in response to imagining a partner's heterosexual or homosexual affair. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 129-134.
- Crouch, E., & Dickes, L. (2016). Economic repercussions of marital infidelity. *International journal of sociology and social policy*.
- Glass, S.P. (2002). Couple therapy after the trauma of infidelity. In A.S Gurman & N.S. Jacobson(Eds). *Clinical handbook of couple therapy*. New York: Guilford.
- Grant,K.E.,Compas,B.E.,Stuhlmacher,A.F.,Thurm,A.E.,Mcmahon,S.D.,& Halpert,J.A. (2003). Stressors and child and adolescent psycho pathology: Moving from markers to mechanisms of risk. *Psychological Bulletin*, 129, 447-466
- Guitar, A. E., Geher, G., Kruger, D. J., Garcia, J. R., Fisher, M. L., & Fitzgerald, C. J. (2017). Defining and distinguishing sexual and emotional infidelity. *Current Psychology*, 36(3), 434-446.
- Halchuk, R. E., Makinen, J. A., & Johnson, S. M. (2010). Resolving attachment injuries in couples using emotionally focused therapy: A three-year follow-up. *Journal of couple & relationship therapy*, 9(1), 31-47.
- Hasiao YL(2004). Commitment to marital relationship: The case of American Newlyweds.
- Joskowicz-Jablonek, Lisa& Leiser, David(2013). Varieties of trust-betrayal: Emotion and relief patterns in diffrnet domain. *Journal of applied social psychology*.43,1799-1813
- Lusterman, D.D.(2005). Helping children and adults cope with parental infidelity.*Journal of clinical psychology*,61(11),1439-1451.
- McDaniel, B. T., Drouin, M., & Cravens, J. D. (2017). Do you have anything to hide? Infidelity-related behaviors on social media sites and marital satisfaction. *Computers in human behavior*, 66, 88-95.
- Mosko, J. (2009). Commitment and attachment dimensions. In partial fulfillment of the requirements for the degree of philosophy:Purdue university.
- Parker, M. L., & Campbell, K. (2017). Infidelity and attachment: The moderating role of race/ethnicity. *Contemporary Family Therapy*, 39(3), 172-183.
- Rada, Cornelia(2012). The prevalence of sexual infidelity,opinions on its causes for a population in romania.58,3, 211-224.
- Rachman, S (2010). Betrayal: a psychological analysis. *Behaviour research and Therapy*.
- Rokach, Ami & Philibert-Lignieres,Gwenealle(2015). Intimacy,Loneliness& Infidelity. *The open psychology journal*,8,71-77
- Silva, A., Saraiva, M., Albuquerque, P. B., & Arantes, J. (2017). Relationship quality influences attitudes toward and perceptions of infidelity. *Personal Relationships*, 24(4), 718-728.
- Spring JA.&Spring,M. (1996). *After the Affair: Healing the Pain and Rebuilding Trust When a Partner Has Been Unfaithful*. New York: Harper Collins.
- Stefano, J.D & Oala, M. (2008). Extramarital affairs: basic considerations and essential tasks in clinical work. *The family journal: counseling and therapy for couples and families*, 16(1), 13-19
- Tang, S. S. S., & Freyd, J. J. (2012). Betrayal trauma and gender differences in posttraumatic stress. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*,4, 469.
- Toplu-Demirtaş, E., & Fincham, F. D. (2018). Dating infidelity in Turkish couples: The role of attitudes and Intentions. *The Journal of Sex Research*, 55(2), 252-262.
- Ziherl,Slavko& Masten, Robert(2010). Diffrences in predictors of sexual satisfaction and in sexual satisfaction between female and male university students in slovenia. *Psychiatria Danubina*,23,3.